

Бережанська централізована бібліотечна система
Методично – бібліографічний відділ

Уроки інформаційної культури

(Примірна тематика)

Бережани
2015

БІБЛІОТЕКИ – ЦЕ СКАРБНИЦІ ВСІХ БАГАТСТВ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

Обладнання: каталоги, картотеки, бібліографічні покажчики.

Люди не мислять свого життя без книг. Адже книги – це знання, дружня бесіда, відпочинок. Чим дорослішими ви стаєте, тим ширше і серйозніше коло питань, які у вас виникають. Як людина приборкала атом, чи можна керувати погодою? Якою буде наша країна через 20 років? Якою буде людина?

Де знайти відповіді на всі ці і багато інших запитань? Звичайно, в книгах. Як же відшукати найкращі з них і найкорисніші для вас? У цьому вам допоможе спеціальна наука – бібліографія. Бібліографи склали каталоги і картотеки, рекомендаційні списки, бібліографічні покажчики, пам'ятки, організовують книжкові виставки.

Каталоги і картотеки. Пам'яттю бібліотеки є каталоги, які за лічені хвилини допомагають відшукати на стелажах потрібну вам книгу. Каталог – це перелік книг, які є у фонді бібліотеки. Складається він із карток. На кожну книгу пишеться окрема картка, куди заносяться основні відомості про книгу: автор, назва, де і коли видана, кількість сторінок і, коротко, про що вона.

Для вас у бібліотеці створено алфавітний каталог (картки розміщуються за алфавітом авторів та назв).

У систематичному каталозі картки групуються по змісту книг. Це означає, що картки на літературу певної галузі знань, наприклад, з математики, астрономії, фізики і т. д. збираються в одному місці. Побудований систематичний каталог відповідно до спеціальної схеми класифікації наук, прийнятої для всіх бібліотек країни. Згідно з нею кожна галузь знання, а отже, і кожен відділ систематичного каталогу, одержали умовне позначення – індекс, що складається з сполучень цифр. Індекс вказує, де «прописана» книжка, в якому відділі розміщена.

Уміння користуватись каталогом стане вам у пригоді на все життя.

Вам не обов'язково запам'ятовувати систему, по якій розташовуються книги на полицях та в систематичному каталозі. Для цього існує «ключ» – алфавітно-предметний покажчик. У ньому в алфавітному порядку розміщені питання, предмети, науки про які говориться в книгах. Кожне питання, предмет – на окремій картці. На ній індекс відділу або підвідділу каталогу, до якого відноситься предмет.

А як бути, коли ви забули автора потрібної вам книги, а пам'ятаєте лише її назву?

У цьому випадку вас виручить картотека назв художніх творів. Вона побудована дуже просто: всі картки в ній розставлено в алфавітному порядку назв книг.

На кожній картці після назви вказано автора книги.

Підібрати найновіші матеріали з різних тем вам допоможе систематична картотека статей, тому що книги ще не встигли відобразити ці питання. Вона побудована так, як і систематичний каталог і є його доповненням. Відрізняється від систематичного каталогу тільки тим, що картки за роздільниками стоять у зворотньо-хронологічному порядку, тобто на початку – найновіші статті. Щоб одержати вибрану статтю, необхідно вказати назву журналу чи газети, число і місяць виходу газети.

Бібліографічні покажчики. Списки. Пам'ятки.

Особливе значення мають рекомендаційні бібліографічні посібники.

Бібліографічні покажчики – це книги про книги. Вони допоможуть вам вибрати кращу книгу з різних питань, ознайомлять з їх змістом, вкажуть про що і в якій послідовності читати.

Списки літератури пропонують найкращі книги на різноманітні теми та за шкільними програмами, а також твори художньої літератури.

Літературу з найбільш важливих сучасних тем вам пропонують бібліографічні пам'ятки.

Відомості про окремі книги ви знайдете у своїх газетах і журналах. Майже всі вони мають спеціальні бібліографічні розділи. Не забувайте їх переглядати і ви завжди будете своєчасно дізнаватись про новини літератури. Звичайно, у будь-якому випадку бібліотекар допоможе вам знайти найкращу, найнеобхіднішу книгу чи статтю, але вчіться самостійно користуватися бібліографічними посібниками. Вони стануть вашими наставниками в навчанні.

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КНИГИ

Що ж таке книга? Книга – це велике диво, створене людиною. Ще не вміючи читати, ми розглядали малюнки до казок, слухали цікаві історії, які читали нам мами. Щодня ми маємо справу з книгою в школі та вдома. Про все ми дізнаємося з книг. За допомогою них ми можемо зазирнути у майбутнє, дізнатися, як жили у сиву давнину, якими були древні цивілізації.

Якою ж була перша книга? Чи було її надруковано, чи написано від руки, з чого її було зроблено? Ось про це і піде мова на сьогоднішньому уроці. На якому ми розглянемо такі питання:

1. «книги – плитки»
2. «книги – стрічки»
3. «книга з воску»
4. «книга зі шкіри»

5. «берестяна книга»

6. «книга з паперу»

7. Першодрукар Іван Федоров

1. Такі книги були знайдені в давньоасирійському місті Ніневії. Пи-сець креслив свої знаки на м'якій глиняній плитці тригранною заго-стреною паличкою, після цього плитку обпалював гончар. Плитки нумерували, як сторінки, і на кожній проставляли назву.
2. Чому книга у Єгиптян мала вигляд стрічки? Тому, що папірус при згинанні ламався, а стрічку можна було скласти в трубку. Вони були у вигляді стрічки кроків зі сто довжиною. Рядки писалися не у дов-жину стрічки, а у багато стовпчиків. Таку книгу не можна було схо-вати в кишеню. Її носили в ящичках.
3. Воскові книжечки були винайдені ще в часи древніх римлян. Вони мали такий вигляд: декілька табличок – довідок, охайно витесаних всередині, скріплялися шнурками через дірочки, які були проробле-ні у двох кутках дощечки. Квадратну виїмку кожної дощечки напо-внювали воском. Писали на ній сталюною паличкою – стилем. У ко-жного школяра того часу була підвішена до пояса така табличка.
4. У книг із воску і папірусу з'явився суперник – пергамент. Його мо-жна було різати, згинати, зшивати в книги. Окремі аркуші зшивали-ся і в такому вигляді вони уже виглядали книгою. Були дуже важ-кими. Їх приковували залізними ланцюгами до стовпів, щоб ніхто не міг украсти.
5. Берестяні книги виникли у нас на Русі в XI столітті. Для їх виготов-лення брали берест, кип'ятили його, зшкрібали внутрішній шар ко-ри, а потім обрізали по краях, надаючи правильної форми. Пройшо-вши таку обробку, берест ставав еластичним і м'яким.
6. Паперові фабрики «паперові млини», виникли у Європі у XIII сто-літті. Вони були не популярними, на них писали лише те, що мало зберігатися недовго. Продовжували писати на пергаменті. Але з ро-звитком шкіл, університетів, необхідні були книги, і в великій кіль-кості. Тому папір починає витісняти пергамент.
7. Датою народження друкарського верстату був 1440 рік. Особлива роль у становленні друкарської справи належить Івану Федорову. Він друкував книги у Московській державі, у власній типографії у Львові, в друкарні князя Костянтина Острозького в Острозі. Вида-ний ним у Львові «Буквар» - перший у Європі друкований підруч-ник.

ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ КНИГИ

Щоб розпочати роботу з книгою, спочатку треба ознайомитись з нею. Це дасть загальне уявлення про основну тему та ідею книги, особливості викладу матеріалу і стиль.

Ознайомлення з книгою слід розпочинати з *титульної сторінки*, на якій вказане прізвище автора, назва книги, для якого віку вона призначена, коли вийшла з друку і в якому місті та яке видавництво її друкувало.

Читачеві, який багато читає, про авторитетність книги чимало може сказати прізвище її автора тому, що є багато письменників, які завойовують своїми творами любов і визнання читачів. Думка про якість книги не відомого раніше автора складається вже в процесі роботи над нею. Є й такі книги, що створюються великими колективами людей, у них вказують прізвища тих, хто їх впорядкував чи редагував.

Титульна сторінка – це дуже важлива частина книги, бо містить основні відомості про книгу.

Та ще крім титульної сторінки треба ознайомитися з *апаратом книги*.

Апарат книги – це науково-довідкові матеріали, що автор, упорядник чи редактор книги додають, щоб дати інформацію читачам про зміст і структуру книги, пояснити важкі для сприйняття місця, охарактеризувати описані події й осіб, вказати використану літературу тощо.

Складники апарату книги – це анотація, передмова, вступна стаття, примітки й коментарі, словник важкозрозумілих слів, післямова, біографічна довідка про автора, покажчик, список літератури, резюме, зміст, друкарське оформлення, ілюстрації, схеми і таблиці.

Інформація, яка здобувається при ознайомленні з титульною сторінкою книги, доповнюється анотацією, розміщеною на звороті титульної сторінки.

Анотація – це коротка характеристика книги. Вона дає коротку, але вичерпну відповідь на питання про зміст книги. В анотаціях до художніх творів іноді бувають стислі відомості про автора книги.

Упорядники, редактори, перекладачі або автори пишуть передмови до книги. У них характеризують історичні обставини і факти особистого життя автора, що спонукали до написання книги.

Подібну до передмови роль відіграє в книжці *вступна стаття*. Її завдання – підготувати читача до зрозуміння та засвоєння матеріалу. Буває так, що замість передмови в кінці книги розміщують післямову, яку пише упорядник, перекладач, редактор чи сам автор. Післямова за змістом схожа на передмову, її завдання – дати відповіді на запитання, що виникають під час читання, доповнити й показати значення книги в нашому житті.

Резюме іноді подається у наукових збірках в кінці кожної праці – це стислий висновок, перелік її основних положень.

Ще в кінці книги іноді вміщують *коментарі*. Це слово латинського походження – це додаткові про описані в книзі події, історичних діячів і митців. Коментарі діляться на: історико-літературні, текстологічні, реальні і лінгвістичні, тобто мовні.

Реальні коментарі – фактичні довідки про час і місце описаних автором подій, дають пояснення про згаданих людей чи організації.

Лінгвістичний коментар – це переклад вжитих автором іноземних слів, тлумачення малозрозумілих чи застарілих висловів. Він подається в кінці сторінки під основним текстом чи в кінці книги.

Цінний довідковий матеріал – це авторські і редакційні примітки. Авторські примітки іноді становлять нерозривну частину тексту. Редакційні характеризують різні події, довідки про з'їзди, конференції, наради.

Примітки розміщують або в кінці твору, або внизу сторінок як виноски.

Ще книги мають такі елементи, які допомагають читачеві зорієнтуватися у їхньому змісті, допомагають швидко знайти потрібні відомості. Це зміст та різні покажчики книги.

Зорієнтуватися в матеріалах, вміщених у книзі та знаходити потрібні розділи найкраще допоможе «зміст». *Зміст* розташований у кінці книги, а іноді на її початку.

Зміст – короткий (простий) план твору, він розкриває основну суть книги.

Деякі книги мають допоміжні *покажчики*, з їхньою допомогою легше зорієнтуватися у тексті книги.

Є *алфавітні покажчики*, вони бувають у збірках віршів, коли в них багато творів.

Предметні покажчики орієнтують у термінах і поняттях, ужитих у книзі. У предметнім покажчику в алфавітному порядку дається перелік всіх предметів, понять та термінів, про які йдеться у книзі. Це допомагає швидко знайти відповіді на важливі чи потрібні питання.

Іменні покажчики вміщують у зібраннях творів, збірниках, монографічних дослідженнях. Вони допомагають знайти сторінки, на яких розповідається про певних людей, іноді в них наводяться їхні імена, дати життя та важливі факти біографії.

Ще бувають покажчики географічних назв, періодичних видань, ілюстрацій тощо.

В підручниках і книгах на суспільно-політичні теми часто подаються списки літератури – це перелік основних чи рекомендованих для вивчення

праць, які поглиблюють знання. їх використовують при підготовці рефератів, курсових та дипломних робіт.

В книгах велике значення відіграють ілюстрації, малюнки, фотографії, креслення та карти, вони добре доповнюють зміст. Зустрічаються книги майже повністю ілюстровані. Наприклад, у нашій країні велика увага приділяється ілюструванню книг, над цим працюють найкращі художники.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

Бібліотекар: Доброго дня, діти! Ми з вами живемо у XXI столітті - в час великих змін у науці і техніці. Своє життя без книг, газет, журналів, комп'ютерів, мобільних телефонів, електронних книжок вже й не уявляємо. Кожний день несе нам щось новеньке, корисне, цікаве.

Діти, назвіть своє головне завдання. Правильно, вчитися. Але, крім цього, може є якийсь захоплення? Наприклад, спорт, малювання, музика, танці, рукоділля (відповіді дітей). Чи бажаєте знати більше про улюблене заняття? Тобто, отримати корисну інформацію? Тому сьогодні тема нашого уроку - «Інформаційні ресурси суспільства та інформаційна культура особистості».

Отримати потрібні знання можна по-різному. Давайте подумаємо як. Коли вчитель вам щось розповідає на уроці, батьки розказують казку, ви спілкуєтесь з друзями – все це робиться усно. По способу передачі така інформація – усна. Якщо ви читаєте книжки, записуєте у зошити – така передача інформації зветься письмова.

Ми не назвали ще один вид інформації. З'явився він не так вже і давно, але міцно увійшов у наше життя - комп'ютерний. Зараз роль комп'ютера у житті людини, та й всього суспільства переоцінити не можливо. Завдяки йому ми отримуємо швидку та якісну інформацію. Діти, якщо ви будете отримувати більше інформації, чи піде це вам на користь, чи станете ви краще вчитися? (відповіді). Правильно, чим більше будете знати, тим цікавіше стане ваше життя. Як бачите, суспільство дає людині різні інформаційні ресурси. Робиться це для того, щоб ми змалечку виховували інформаційну культуру в собі, вміли орієнтуватися і відбирати тільки корисну для себе інформацію з її величезного океану.

Книга, газета, журнал – це матеріальні носії інформації, їх можна взяти, почитати, побачити. Інакше вони ще зветься – ДОКУМЕНТ. Документи бувають: первісні – наприклад, книги, брошури, журнали на різних носіях і вторинні – каталоги, картотеки, довідкова література. Первісні документи пишуть автори, їх прізвища надруковані на обкладинках книг, перед статтею в журналі чи газеті. А вторинні – тому що перероблені – напи-

сали картки на уже готові книги і журнали та розставили в алфавитному порядку або по темах у каталозі чи картотеці.

Є в бібліотеці книжки, що показують, як правильно писати слова, їх значення. Ці книжки зовсім не обов'язково читати від початку до кінця. Звертаємося ми до них по довідку. Книжки ці зветься словниками.

По призначенню документи бувають ще й науково – пізнавальними. Наукова – тому що висвітлює наукові факти, а пізнавальна - тому, що матеріал викладено доступно та цікаво.

Кожна написана автором книга, перш ніж попасти до нас в руки, друкується у видавництві. Вона може бути видана в цьому році, і в наступному, а потім не видаватися років шість. Тобто конкретного терміну виходу її немає, можна сказати виходить не періодично. Тепер скажіть мені, хто з вас виписує дитячі журнали? Кожного місяця один раз ви отримуєте журнал: в січні - №1, у лютому – №2 і так до грудня. Журнал до вас надходить з обов'язковою періодичністю раз на місяць. А хто отримує газети? Скільки разів на тиждень вона приходить 2 – 3. Кожного тижня 2 чи 3 рази до вас обов'язково з такою періодичністю доставлятиметься газета. Документи, які виходять через точно відміряний проміжок часу називаються періодичними. Самий простий приклад – газети та журнали, їх так і називають – періодика.

А зараз поговоримо про можливості комп'ютера для дітей вашого віку. Це – електронні підручники, електронні книги, дистанційні курси, а ще можете зайти на сайти : Весела абетка, Дитячі пісні, Казкар, Пізнайко, сайт дитячих журналів та газет, Український освітній портал. Користуйтеся послугами Інтернету для навчання, загального розвитку.

Майже кожна бібліотека зараз обладнана комп'ютером, можливості її значно зросли. Користувачам пропонують електронні каталоги та картотеки, що значно спростовує пошук. Побудова їх не відрізняється від класичних. Вторинні документи(каталоги та картотеки) допомагають читачеві знайти документ первинний - книгу.

Діти, бібліотека – це дім, де живуть книжки. Ви вже зрозуміли, що тут живуть різні документи і первинні – книги, газети, журнали; і вторинні – картотеки, каталоги, довідкова література. Різноманітну інформацію ми отримуємо з фондів бібліотек. Їх роль в житті людини величезна: можна отримати книгу додому або почитати в читальній залі, а можна послухати та подивитися її.

В бібліотеці є свої правила. Наприклад, абонемент : книги видають строком на 15 днів, якщо ви не встигаєте, прийдіть і продовжить строк користування. Книжки обов'язково записують або викреслюють з вашого формуляра. На абонементі - відкритий доступ – самі вибираєте книгу. При виникненні труднощів звертайтеся до бібліотекаря.

Думаю, ви зрозуміли, що і суспільство, і сучасна бібліотека дають величезну можливість користувачам добувати інформацію: книги, газети, журнали, списки рекомендованої літератури, словники, довідники, енциклопедії, каталоги, картотеки, електронні книги, телефони, радіо, телебачення, комп'ютери. Важливо не розгубитися, не потонути в океані знань, а, навпаки, навчитися швидко розшукати потрібне. Інформаційна культура – це і є вміння людини знаходити необхідну інформацію з різних джерел.

ВИХІДНІ ДАНІ КНИГИ

Сьогодні ми навчимося, як орієнтуватися у книжковому світі; вміти вибирати необхідну і цікаву книгу.

Перш за все хочу сказати Вам, що всередині книги, крім сторінок тексту, є титул, а в окремих випадках – і шмуцтитул, і фронтиспіс. На титулі (титульній сторінці) вміщують назву книги, прізвище автора, художника, назву видавництва, місце і рік видання, вказують для кого вона призначена. Титул є також першою сторінкою книги. На звороті титулу друкують анотацію – короткий зміст книги.

Шмуцтитул – це окремих аркуш у книзі з назвою частини або розділу. Інколи шмуцтитул розміщують у верхній частині першої сторінки тексту даного розділу (частини).

Фронтиспіс – це малюнок, розташований поруч з титулом, на лівій сторінці. Він відображає характер усієї книги або є ілюстрацією до найважливішого епізоду. Це може бути також і портрет автора або головного героя твору.

Є в книзі й **вихідні дані**. Це паспорт книги. Тут можна знайти ім'я та по батькові автора, його прізвище, прізвища видатних працівників, які доклали рук і вміння до створення книги (редактор, художній редактор, технічний редактор, коректор, відповідальний за випуск). Тут знайдемо, коли книжку здано до набору в друкарю, коректор, відповідальний за випуск). Тут знайдемо, коли книжку здано до набору в друкарню і коли її почали друкувати, який її форма, тираж та ціна, а також – адреса поліграфічного підприємства, де виготовляли книгу.

Анотація до книги, зазвичай, розміщується на звороті титула і слугує для попереднього ознайомлення читачів зі змістом книги. Іноді в анотації містяться елементи оцінки книги і короткі відомості про автора. Таким чином, анотація – це один із важливіших компонентів довідникового апарату книги.

Часто наприкінці книги можна знайти **бібліографію**. Це список книжок та статей на тему, що розглядається, або покажчик використаної

літератури. За літературою, вказаною у бібліографії, можна більш докладно розглянути питання, що цікавлять читачів.

Така інформація допоможе Вам зорієнтуватися у виборі літератури.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА СЛОВНИКИ, ДОВІДНИКИ, ЕНЦИКЛОПЕДІЇ

*Не бійтесь заглядати у словник,
Це пишний сад, а не сумне провалля.*

М.Т. Рильський

Слова М.Рильського стали епіграфом до нашого уроку. Ви бачите, як високо цінував книгу, і зокрема словник, видатний український письменник. **Словники** – це наші книги – помічники, до яких ми звертаємося у скрутну хвилину. Навіть найрозумніша людина не може довго пам'ятати великі події минулого та сучасного, численні дати, цифри, факти. Доповнюють пам'ять людини книги, які все знають: словники, довідники, енциклопедії та ін. Ці книги – наші друзі, вони дають відповідь на будь-яке запитання.

Серед них найпростішими є словники. Всі слова, зібрані в словниках розміщені в алфавітному порядку. Найбільшим попитом користується орфографічний словник. Майже всі ми користуємося ним, коли не знаємо, як пишеться те чи інше слово. Коли цікавить значення слова, історія його походження, звертаємось до тлумачного словника. Видатний російський вчений і письменник Володимир Даль є автором словника, в якому зібрано 200 тисяч слів. Поруч із словником В.Даля стоїть і словник української мови Бориса Грінченка.

Словники приносять велике задоволення тим, хто постійно ними користується. Відомий французький письменник А.Франс писав: «Словник-це всесвіт в алфавітному порядку». Якщо добре подумати, то словник – це книга книг. Вона включає в себе інші книги, варто лише вилучити ці книги з нього.

Нашими добрими помічниками є **енциклопедії**. Саме слово енциклопедія взяте з грецької мови і означає «коло знань». В наш час енциклопедіями називають книги, в яких коротко викладені наукові дані про культуру, природу, мистецтво, науку й техніку. В їх створенні приймали участь вчені, педагоги, письменники, художники. Кожен том присвячений певній галузі знань. В кінці кожного тому вміщуються таблиці та різні допоміжні покажчики: хронологічний, алфавітний, бібліографічний. Галузеві енциклопедії: географічна, хімічна, технічна також допоможуть вам поповнити знання з шкільної програми.

Перший енциклопедичний словник створив грек Спевсіп, учень Платона. У римлян аналогічну спробу зробив Варрон, а написана Плінієм Старшим у I ст.н.е. енциклопедія історії виявилась настільки популярною, що тільки у XV ст. витримала 39 видань, а у XVI ст.-89, не рахуючи 17 видань у перекладах.

У XVст., коли наука робила лише перші кроки, за складання енциклопедій бралися лише одиниці. Ще на початку XVI ст. італійський вчений Ю.Скалігер вказував, що «робота лексикографа по важкості трішки легша за подвиги Геракла».

Справжня історія енциклопедій почалася із середини XVIII ст. з появою у Франції «Енциклопедії» Дені Дідро. У Росії 1825 року московський видавець Селіванський, близький за своїми поглядами до декабристів, видав «Енциклопедію», яка складалася із 45 томів.

1890 року в Петербурзі вийшов «Енциклопедичний словник» Брокгауза і Ефрона, який налічував понад 60 томів. У словнику було зібрано статті з усіх галузей знань світу. Цей словник був високо оцінений як довідкове видання, і в наш час теж має велике значення.

В нашій країні видається багато різних енциклопедій. Вперше читачі України отримали Універсальний Словник – Енциклопедію (УСЕ). Книга містить найновіші факти про історію та сучасність, відомості з галузей науки й техніки, культури й спорту, географії та медицини. Український Словник –Енциклопедія-джерело додаткової інформації, мета якого – збагатити зміст уроку та поглибити знання учнів.

У багатьох із вас вдома є різні довідкові видання.

Діти, звертайтеся до шкільних словників та довідників постійно! Допомогу, яку вони нададуть вам під час вивчення різних предметів ви, безперечно, оціните, а дружба із словниками збережеться у вас на все життя.

КНИГА І КОМП'ЮТЕР В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СУЧАСНЕ І МАЙБУТНЄ

Друзі! Вам пощастило жити в час небувалого злету науково-технічного прогресу, жити у Столітті інформації.

- Що ми розуміємо під словом «інформація»? /повідомлення про щось/

Ми оточені інформацією: коли читаємо книжки, слухаємо радіо, дивимось телевізор, спілкуємось між собою. Запитання, відповіді, прохання, посмішки, рухи, - все це є передавання інформації. Взагалі, необхідність висловлювати і передавати інформацію привела до появи мови, писемності, мистецтва; викликала до життя книгодрукування телебачення, обчислювальну техніку.

Технічний прогрес приніс нові засоби комунікації, тобто засоби спілкування. А разом з ними - нові цінності. Першим проривом у цьому напрямку стала книга, пізніше - періодичні друковані видання, потім - телеграф, радіо, телебачення і, нарешті Інтернет.

На початку XI століття книга і комп'ютер є найавторитетнішими джерелами інформації. Саме про них ми сьогодні поговоримо.

Згадаємо, коли з'явилася перша книга? /4-3 тис. до н.е./

Чим книга прислужилася людству?

/В книгах відображені історія людства, його досвід, думки, почуття тощо/

Згадаймо, як любили і поважали книгу наші предки. Народна мудрість каже: «Книга вчить, як на світі жити», «Книга – джерело життя», «З книгою жити – з добром дружити».

Висловлювання видатних людей: «Люди перестають мислити, коли перестають читати» /Д.Дідро/, «Книги – діти розуму» /Джонатан Свіфт/, «Книжки – кораблі думки, що мандрують хвилями часу» /Френсіс Бекон/, «Завдання книг – полегшити, прискорити пізнання життя, а не замінити його» /Я.Корчак/, «Без пристрасті до книжки людині недоступні культура сучасного світу, інтелектуальне і емоційне вдосконалення» /В. Сухомлинський/.

Тривалий час книга була єдиним і основним джерелом інформації. Сьогодні світ заповнили комп'ютери.

- Чи знаєте ви, що означає слово «абак»?

/Від грец. авах – дошка, поділена на смуги, де пересувалися камінці з метою арифметичних розрахунків. Щось на зразок рахівниці./

Саме від цього примітивного приладу для рахунків бере початок історія обчислювальної техніки, історія комп'ютера.

Комп'ютери почали активно заповнювати наше життя після другої світової війни. До 1960 р. в усьому світі використовувалися не більше 7 тис. комп'ютерів. В 1993 р. настав історичний перелом, коли вперше обсяг виробництва персональних комп'ютерів перевищив обсяг виробництва легкових автомобілів і досяг 35,4 млн. одиниць.

Сьогодні світ переживає процес бурхливої інформатизації і стрімко зростає кількість інформації. Фантастично розвивається електронно-обчислювальна техніка, що робить інформацію доступною практично кожному. Вчені говорять про «інформаційний вибух», «інформаційну революцію», «інформаційну цивілізацію».

Як змінилася книга в наш час ?

Ви, мабуть, знаєте про існування електронних книг. У Франції створено книгу, зовні схожу на традиційну. Під обгорткою розміщений екран розміром 21x16 см. Електронну книгу можна покласти до сумки чи рюкзака-

ка. Вона працює на батарейках протягом 5 год. Це одночасно і книга, і бібліотека, і віртуальний книжковий магазин. Її пам'ять зберігає одночасно біля 30 книг по 500 сторінок кожна. Маючи мобільний телефон чи телефонну розетку, ви підключаєтеся до Інтернету, можете гуляти по віртуальному магазину, вибрати і замовляти книги.

Досить провести по екрану пальцем, щоб підібрати книгу чи газету, збільшити розмір букв, знайти значення незрозумілого слова у словнику.

Останнє досягнення комп'ютерних технологій – «жива» книга /Living Book /. За допомогою комп'ютера можна не лише читати текст і переглядати картинки, а й чути голоси персонажів, «оживляти» ілюстрації, грати у цікаві ігри. Навіть є такі електронні книжки-ігри, які дають можливість не тільки познайомитися з авторським варіантом твору, а й самому впливати на хід сюжету.

Вміння вибрати книгу чи знаходити інформацію за допомогою комп'ютера, - це справжнє велике мистецтво. Як оволодіти ним ? Гадаю, саме бібліотеки навчать вас цьому мистецтву, покажуть вам шлях до Знань, до духовності.

- Що означає слово «бібліотека»? /Книгозбірня/

Сучасна бібліотека збирає не тільки твори друку, а також аудіо - і відеокасети, компакт-диски, комп'ютерні програми, бази даних. До послуг читачів - різноманітна аудіо - і відеотехніка, комп'ютери, розмножувальна техніка. Комп'ютерні технології використовуються при комплектуванні бібліотек, створенні довідкового апарату, обслуговуванні читачів.

Бібліотека стає складовою сучасних інформаційних систем.

Тому сучасну бібліотеку почали називати: «віртуальна бібліотека», «інформотека», «медіа тека», замість слова «читач» з'явився термін «користувач» бібліотеки.

- Чи потрібна бібліотека в майбутньому?

Бібліотека – це той храм, де заводи народжується і зберігається духовність. Пам'ятаймо, що у давнину бібліотеку називали «дім життя», «притулок мудрості», «аптека для душі».

РОБОТА З СЛОВНИКАМИ ТА ДОВІДНИКАМИ

На сьогоднішньому уроці мова піде про наших вірних друзів та добрих помічників. А кого можна назвати помічником? Як ви розумієте значення цього слова? Яку роль відіграють в нашому житті книги? Які вислови про них ви знаєте?

Дійсно, книга – надійний друг та помічник. Багато поколінь людство сприймає книгу як безцінний дар, створений розумом людини тисячоліття тому. Ви більше знайомі з художньою літературою, але прийшов час ввійти

в світ наукової книги. Тому, сьогодні, я познайомлю вас із довідково-інформаційним фондом нашої шкільної бібліотеки, із довідковою літературою.

А хто з вас не замислювався: чому в морі вода солоня, а цукор – солодкий; сніг білий, а кип'яток – гарячий? Де на Землі найхолодніше та найтепліше місце? Скільки зірок на небі? Хто такий Пржевальський? Подібних та інших питань у вас, надіюсь, багато.

Не соромтесь питати про все, що вас цікавить, що вам не зрозуміло. Запитуйте вчителів та батьків, шукайте самі відповіді в словниках та довідниках. Допитливість допоможе вам оволодіти знаннями, які дуже потрібні людям всіх професій.

В довідково-інформаційний фонд бібліотеки входять енциклопедії, словники, довідники. Слово «енциклопедія» взято з грецької мови. В перекладі означає «коло знань».

Для дітей є спеціально видана Дитяча енциклопедія, серія «Я пізнаю світ». Вони написані доступною мовою. В підготовці цих видань брали участь відомі вчені, педагоги, письменники та художники. (Дається коротка характеристика пер поговоримо про словники.

Яку допомогу надають словники? Вони дають нові свідчення з різних областей науки, техніки, мистецтва та літератури, розвивають нашу культуру мови, прилучають до культури народу. Словники надають багато інформації тим, хто постійно ними користується, читає їх. Відомий французький письменник А.Франс писав: «Словник – це весь всесвіт в алфавітному порядку».

Якщо добре подумати, словник – це книга книг. Він включає в себе інші книги, потрібно тільки дістати їх з нього. Для цього вам потрібно навчитися правильно користуватись словниками.

Всі словники діляться на два основних типи: мовні та енциклопедичні.

Для вас, діти, видано ряд шкільних мовних словників та енциклопедичних довідників. Серед них: орфографічний, тлумачний, фразеологічний, словотворчий, етимологічний, анатомічний, іномовних слів та виразів та ін. словники. Енциклопедичні словники: юного спортсмена, юного техника, юного глядача, юного математика та ін.

Мовні та енциклопедичні словники мають різні мету та завдання. В мовних словниках наводяться відомості, необхідні для розуміння слова, його

го вживання в мові художньої літератури, в розмовній мові і т. д. В енциклопедичних словниках йдеться про сам предмет, поняття, явища, про призначення тих чи інших приборів та апаратів, принципах їх дії, про вчених, винахідників, героїв війни та праці. Словники складені з цеглинок – із багатьох словникових статей. Кожна стаття розповідає про поняття, яке означається словом. (Звертається увага на короткі граматичні помітки, на передмову, скорочення, вживання в словнику, даються приклади скорочень.)

Загальні поради щодо користування словниками:

1. Слова й статті в словниках і енциклопедіях розміщені в алфавітному порядку. В такому ж порядку розміщені не тільки перші (початкові), а й усі наступні літери.
2. Всі слова в словниках і енциклопедіях подаються в початковій формі.
3. Терміни, які складаються з двох і більше слів, розміщуються таким чином, щоб на першому місці стояло слово, яке несе логічний наголос. Статтю треба шукати або на іменник, або на прикметник. При цьому слід пам'ятати, що назва її поміщається в алфавіті на прикметник, коли він разом з іменником утворюють одне поняття (початкова школа, робітничий клас).
4. Коли в енциклопедіях подаються відомості про вчених, письменників, державних і громадських діячів, то завжди першим стоїть їхнє прізвище (Дарвін Чарльз, Джаліль Муса).
5. Перш, ніж приступити до відшукування слова в багатотомному словнику чи енциклопедії, треба правильно вибрати потрібний том. Для цього спочатку слід подивитись на спинку тому або на титульну сторінку, де написані слова чи літери, що вказують, які слова можуть бути вміщені в даному томі.
6. При користуванні тлумачними словниками чи енциклопедіями треба спочатку мати на увазі, що в кожній статті, яка пояснює дане поняття, воно в подальшому пишеться скорочено (лише початковими літерами).
7. Кожний словник має свою специфіку, і тому перш, ніж ним користуватись, треба обов'язково вивчити принципи його побудови, які подаються в передмові або в спеціальних статтях на початку першого тому.

8. **Практичне завдання.** Знайти по енциклопедичному словнику характеристику поняття. Наприклад, техніка, театр.

ЦІКАВЕ ПРО КНИГУ

Що ж таке Книга? Помічник, порадник, а для тих, хто вміє дружити з нею, — вірний друг.

Упродовж усього життя ми звертаємося до книги. Вона допомагає пізнати та зрозуміти навколишній світ і самих себе. Нерідко книга, вчасно прочитана, підказує людині вихід із складної ситуації. Книги — володарі простору. Вони запрошують нас до захоплюючих подорожей найрізноманітнішими куточками нашої планети й загадковими всесвітами вимислу. Книги — це справжня духовна скарбниця людства.

Зачитана книжка ... Якщо так кажуть, значить книжка не припадає пилом на полиці, а переходить із рук в руки, від читача до читача. Пошарпана, здатна щомиті розсипатися, книжка може припинити своє існування, якщо вчасно її не «підлікувати». Саме ми, читачі, відповідаємо за книжчине «здоров'я». Саме ми повинні берегти книгу, турбуватися, щоб продовжити її життя — підклеїти сторінки, обкладинку, вивести плями.

Книжка.

Я — книжка, на жаль, тільки для бійок. Тільки й роботи: то відкривайся, то закривайся. Здається, була підручником. З математики чи фізики? А може, з української мови? Ужє й не пригадаю. Мою назву забруднили, розмалювали. Та річ не в цьому. Окрім гуль та синців нічого не отримую. Загалом, це й ви знаєте, мій господар, фу — огидно й говорити, просто обірванець. Ужє у 5 класі, а двох слів до купи стулити не може. Бідні мої аркушки. Усі погнулися, розтріпалися, мов та копиця, що на голові у мого господаря. І коли тільки цей нестерпний рік закінчиться? Хоча б швидше на відпочинок улітку, до бібліотеки. А потім, може статися, потраплю до відмінника і стану королевою. Цікаво, як живеться королевам? Мрії, мрії! Чи вони колись збудуться? А поки — на тобі стусанів та помовчи!

Бережіть книги, доглядайте за ними, та й за собою. Бо ж неприємно слухати такі речі про себе. Дотепний наш народ стільки склав прислів'їв і приказок про книгу, що всього й не запам'ятасте. Ось, наприклад: «Книга

твій друг, без неї як без рук», «Книжка вчить, як на світі жить», «Хто багато читає, той багато знає», «Книга — ключ до знань», «Дім без книги — день без сонця».

Важкі ці книги для багатьох із вас, особливо для тих, хто не читає їх уважно, не вчить правил, іншим словом — не готує домашніх завдань. А ось мені це під силу. Пам'ятайте, читання книжки — це теж великий труд, який необхідний кожній людині. Книги треба берегти, бо це сотні гектарів лісу, з якого виготовляють потрібний для них папір. Бережливе ставлення до книги — це, крім усього іншого, економія великих державних коштів. Адже на руках у читачів постійно перебуває до 400—500 мільйонів книг вартістю майже мільярд гривень. Книжка — це праця багатьох людей.

Книги — це мудрий, розважливий, найвірніший наш друг, який супроводжує нас протягом усього життя. Книга вселяє в нас любов до рідної України, повагу до інших народів, інтерес до їхньої культури, виховує почуття патріотизму. Вона навчає рідної мови, розкриває красу поетичного слова, допомагає усвідомити його велику силу. Книга вчить нас бути чесними, працьовитими. Любімо ж книгу, читаймо вдумливо, з пошаною до тих, хто пише нам ці твори.

Вчені підраховали, що в 1600 р. вийшло у світ всього 6078 видань. Протягом наступного століття їх кількість подвоїлась, ще через століття зросла на 40% /1800р. – 18646/. Вже у 19 ст. число надрукованих книг і брошур збільшилося майже в десятеро /1900р. -158888/. В ХХ ст. об'єми друкованої продукції стрімко зростають : за першу половину століття виробництво книг збільшилось на 70%.

***

Найбільшою у світі книгою вважається «Суперкнига», видана в Денвері, штат Колорадо, США в 1976 р. Її розміри 2,74 на 3,07 метра, вага 252,6 кг. В книзі 300 сторінок.

***

У політехнічному музеї в Москві зберігається унікальна книга поезій Т.Г.Шевченка. Її створив український умілець Микола Сядристий. В книзі 12 сторінок, кожна площею 0,6 кв. мм. Вона зшита павутинкою, обкладинка – з пелюстки безсмертника, під мікроскопом можна прочитати і самі тексти.

***

Один компакт-диск /різновид оптичного диску/ вміщує 250 тис. сторінок тексту. На компакт-дисках площею близько 4м можна помістити тексти всіх книжок світу.

***

Нині пристрій розміром з ніготь людської руки може зберігати інформацію, рівну за обсягом 100 книгам по 500 сторінок кожна.

ЦІКАВЕ ПРО КОМП'ЮТЕР

Комп'ютер – програмований електронний пристрій, який приймає дані, обробляє їх, відображує результати у вигляді інформаційних повідомлень і за потреби зберігає дані для їх подальшого використання. На ньому можна набирати текст, красиво все оформляти, малювати, дивитися фільми, звістки архів і все таке, а ще – виходити в Інтернет. Комп'ютер складається з такого невеликого телевізора – називається монітор, двох стовпчиків для музики, які називаються колонками, клавіатури, мишки й великого прямокутного ящика, який називається системний блок. У системному блоці захована начинка комп'ютера, яка для не просвіченого виглядає, як купа залізного барахла. До комп'ютера приєднуються флешка, принтер, сканер, модем, ну й ще купа всього.

Комп'ютер – це ЕОМ. Тому професіонали називають комп'ютери «машинами» і звертаються до них «вона». А далі треба дивитися, що за комп'ютер мається на увазі. У загальнонароднім розумінні розглядається персональний комп'ютер, або ПК. Це побутовий комп'ютер. Професійні комп'ютери бувають дуже більші по займаній площі, надпотужні, надшвидкісні і т. д.

Здатність людини засвоювати інформацію складає в середньому 25 Біт/с, або біля одного слова в секунду. Швидкість роботи сучасних ЕОМ сягає сотень мільйонів біт в секунду.

***

Одна з перших електронних обчислювальних машин - ЕНІАК - була створена в 1946 р. Вона займала в довжину більше 30м, важила 30 тонн. її обслуговувала ціла інженерно-технічна команда. В кінці 20 ст. створюються комп'ютери, які можна розмістити на долоні і які дуже прості в експлуатації.

***

Нині найрозумніший комп'ютер в світі називається «Симулятор Землі», його створили японські спеціалісти з м. Йокогама. Він складається з 640 суперкомп'ютерів і займає площу 4-х тенісних кортів. Лідер у списку 500 найшвидших комп'ютерів нашої планети виконує 35 млрд. операцій в секунду. З його допомогою моделюють процеси, які відбуваються на Землі, зокрема передбачають природні катастрофи.

***

В загальному об'ємі продажу програмного забезпечення в Японії ігрові програми займають найбільше частку: 30%. На другому місці - учбові програми /20%/. Далі - обслуговуючі програми /17%/, ділові /13%/, наукові /10%/.

Число користувачів Інтернету в Україні щомісяця збільшується на 200 тис. і становить близько 1,5 млн. чоловік.

Інтернет - це оперативність: можливість оновлення інформації в режимі *online*, технології push-каналів, біжучих рядків. Інформація тут оновлюється кожні 5-15 хвилин, що неможливо ні в яких інших засобах масової інформації.

***

Сьогодні у високорозвинених країнах можлива купівля-продаж за допомогою електронних засобів не виходячи за поріг домівки. Стали реальністю освіта з навчанням в електронних класах; охорона здоров'я з комп'ютерною діагностикою та хірургією з дистанційним управлінням; транспорт та зв'язок з миттєвим замовленням квитків тощо.

***

В Японії увійшли в моду домашні кішки - комп'ютери. Вони можуть муркотіти будь-які мелодії відповідно настрою господаря, робити масаж ланками і лікувати. Кішка - комп'ютер сама поставить діагноз, замовить необхідні ліки, складе лікувальну дієту.

***

Наймолодший мільярдер у світі - Білл Гейтс - засновник Фірни по виробництву програмного забезпечення Microsoft навчився програмувати у 13 років.

Підготувала: В. М. Палій – бібліограф методично – бібліографічного відділу ЦБ

